

**ВИКЛИКИ ДЛЯ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ
ФОРМАТУ БУХАРЕСТСЬКОЇ ДЕВ'ЯТКИ
В УМОВАХ ЕВОЛЮЦІЇ БЕЗПЕКОВИХ ЗАГРОЗ
НА СХІДНИХ КОРДОНАХ НАТО**

Ярина Турчин

Національний університет “Львівська політехніка”

Researcher ID R-1932-2017

Author ID 57192268948

yaryna.b.turchyn@lpnu.ua

Ольга Івасечко

Національний університет “Львівська політехніка”

ORCID: 0000-0003-2141-3309

olha.y.ivasechko@lpnu.ua

(Отримано: 17.01.2022. Прийнято: 11.04.2022)

© Турчин Я., Івасечко О., 2022

У статті розкрито виклики для співпраці держав-учасниць ініціативи Бухарестської дев'ятки в умовах еволюції безпекових загроз на східних кордонах НАТО. Висвітлено передумови, мету та цілі діяльності Бухарестської дев'ятки (Б9). Розглянуто груповий склад учасників Б9 за територіальною ознакою, а саме: країни Балтії (Естонія, Латвія, Литва), країни Вишеградської четвірки (Польща, Словаччина, Угорщина, Чехія), країни Чорного моря (Болгарія та Румунія). Репрезентовано організаційну структуру такого регіонального формату в рамках НАТО. Конкретизовано цілі Бухарестської дев'ятки як у євроатлантичному вимірі, так і в регіоні Центрально-Східної Європи. Увагу зосереджено на сталості та солідарності країн-учасниць Б9 у підходах щодо гарантування архітектури європейської безпеки, зокрема збільшення оборонних витрат та їхньої динаміки, підтримки України та її територіальної цілісності, а також оцінки загроз з боку російської федерації. Виокремлено сучасні виклики для розвитку ініціативи Б9, ключовими з-поміж яких є: стримане ставлення щодо політики РФ в регіоні ЦСЄ; різні передумови дій задля підвищення військового потенціалу; позиція окремих західних держав-членів НАТО щодо Б9 як проамериканського проєкту тощо. Зроблено висновок про доцільність утворення ініціатив формату Б9 у рамках НАТО задля “посилення голосу” менш потужних держав в умовах трансформації безпекової архітектури в глобальному вимірі, головню в умовах зростання військової загрози з боку РФ у регіоні ЦСЄ.

Ключові слова: НАТО, Бухарестська дев'ятка, російська федерація, загроза, східні кордони НАТО, США.

**CHALLENGES FOR COOPERATION
OF THE PARTICIPATING STATES IN THE BUCHAREST NINE FORMAT
IN THE CONDITIONS OF THE EVOLUTION
OF SECURITY THREATS ON NATO'S EASTERN BORDERS**

Yaryna Turchyn

Lviv Polytechnic National University

Researcher ID R-1932-2017

Author ID: 57192268948

yaryna.b.turchyn@lpnu.ua

Olha Ivasechko

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0000-0003-2141-3309

olha.y.ivasechko@lpnu.ua

(Received: 17.01.2022. Accepted: 11.04.2022)

The article reveals the challenges for cooperation of the participating states in the Bucharest Nine initiatives in the conditions of the evolution of security threats on NATO's eastern borders. The preconditions, purpose and goals of the Bucharest Nine have been highlighted. The group composition of B9 participants on a territorial basis has been considered, namely: the Baltic countries (Estonia, Latvia, and Lithuania), the Visegrad Four countries (Poland, Slovakia, Hungary, and the Czech Republic), and the Black Sea countries (Bulgaria and Romania). The organizational structure of such a regional format within NATO has been represented. The goals of the Bucharest Nine have been concretized both in the Euro-Atlantic dimension and in the regional one, especially in the region of Central and Eastern Europe. The focus is on the resilience and solidarity of B9 member states in their approaches to guaranteeing the European security architecture, including increasing defense spending and its dynamics, supporting Ukraine and its territorial integrity, as well as assessing threats from the Russian Federation. The current challenges for the development of the B9 initiative have been highlighted, the key ones being: restrained attitude towards the Russian policy in the CEE region; various preconditions for action to increase military capabilities; the position of some Western NATO member states on B9 as a pro-American project, etc. It has been concluded that it is expedient to establish B9 format initiatives within NATO in order to "strengthen the voice" of less powerful states in the conditions of transforming the security architecture in the global dimension, mainly in the context of growing military threat from the Russian Federation in the CEE region.

Key words: NATO, Bucharest Nine, Russian Federation, threat, NATO's eastern borders, USA.

Сьогодні в системі міжнародних координат розуміння загроз миру та безпеці суттєво трансформувалося. З огляду на це, проблема гарантування безпеки в загальнопланетарному і регіональному вимірах є однією з ключових цілей зовнішньої політики глобальної безпекової структури. Порушення фундаментальних принципів міжнародного права російською федерацією та її агресивна поведінка спонукають держави до посилення кооперації в межах існуючих об'єднань та утворення нових форматів співробітництва задля протидії РФ. Ключовою метою нових форматів співпраці є фокусування уваги на проблемах конкретного регіону та посилення єдності позицій в рамках ЄС і НАТО. І навіть більше, – регіональний вимір співробітництва між державами, які уніфіковано сприймають ризики та загрози у регіоні, в перспективі може призвести до створення регіональних безпекових механізмів, головною місією яких буде протидія російській агресії.

Показовою тут є діяльність Бухарестської дев'ятки, створення якої стало наслідком еволюцією безпекової ситуації на східних кордонах НАТО. Ініціаторами створення такого формату співпраці держав Центрально-Східної Європи (ЦСЕ) в рамках Альянсу виступили Польща та Румунія, що пояснюється низкою причин. По-перше, обидві держави претендують на статус "творців безпеки" в регіоні ЦСЕ, а не її "споживачів". По-друге, згадані міжнародні актори зіткнулися зі спільною зовнішньою загрозою з боку російської федерації. По-третє, і Польща, і Румунія намагаються посилити безпекову

ситуацію в регіоні через запровадження нових регіональних форматів співпраці, зокрема шляхом залучення зовнішніх гравців, наприклад, США з метою розв'язання безпекових питань. Відтак, виокремлення та дослідження викликів для співробітництва держав у форматі Бухарестської дев'ятки в умовах трансформації безпекової архітектури на східних кордонах Північноатлантичного Альянсу є метою нашої статті.

Проблема адаптації НАТО до сучасних гібридних викликів та загроз, зокрема спровокованих РФ, а також формування в рамках Альянсу регіональних ініціатив на кшталт B9 стала предметом уваги широкого кола представників наукової спільноти. Цю тематику у своїх наукових дослідженнях розкривають, наприклад, зарубіжні дослідники К. Кальмель [Calmels, 2019] і Б.Тукас [Toucas, 2017]. Інформативністю вирізняються дослідження, представлені К. Павловським "Бухарестська Дев'ятка: співпраця держав східного флангу НАТО", а також М. Банасіка "Бухарестська 9 у процесі стратегічного стримування на східному фланзі НАТО". З-поміж українських наукових напрацювань варто виокремити роботи С. Герасимчука "Бухарест 9: у пошуках співпраці на східному фланзі НАТО?" та Національного інституту стратегічних досліджень "Сучасний стан і перспективи розвитку й трансформації Північноатлантичного Альянсу". Попри те, можемо констатувати брак комплексних наукових розвідок, які б не лише розкривали діяльність ініціативи B9, її цілі, завдання, організаційну структуру, а й формулювали виклики для

розвитку такого регіонального формату співробітництва держав-учасниць східного кордону НАТО.

Завершення Холодної війни не призвело до ревізії Договору про Північноатлантичний Альянс, але спричинило суттєву модифікацію міжнародного контексту його функціонування, зокрема обумовило еволюційні зміни і в стратегічній концепції НАТО, наприклад, розширення повноважень в рамках традиційної колективної оборони з метою виконання додаткових завдань, пов'язаних, передусім, зі стабілізацією ситуації в країнах чи регіонах, що знаходяться за межами дії договору НАТО (операції поза зоною). Такі заходи супроводжувались розвитком діалогу на політичному рівні, а також інституалізацією співпраці Альянсу з країнами регіону Центрально-Східної Європи, які прагнуть до членства в НАТО.

Представники експертного середовища зазначають, що в період інституційної слабкості Організації Об'єднаних Націй (ООН) НАТО залишається стійкою міжнародною структурою з потужним військовим потенціалом, інтегрованим командуванням, дієвим механізмом політичних консультацій та політичною волею для здійснення ефективних кроків для підтримки миру, стабільності та міжнародної безпеки в загальнопланетарному, а не лише в євроатлантичному вимірі, доказом чого є зобов'язання Альянсу щодо Афганістану. Попри часті внутрішні протиріччя між державами-членами НАТО, Альянс все ж залишається ефективною Організацією, котра адаптована до нових безпекових загроз, у тому числі спровокованих РФ.

Новітні загрози архітектурі європейської безпеки в регіоні ЦСС, передусім, зумовлені агресивною політикою Кремля, стали поштовхом щодо створення Бухарестської дев'ятки, яка є форумом для поглибленого обговорення та консультацій між державами східного флангу Альянсу. Окрім цього, експерти та аналітики одноголосно зазначають про неналежну захищеність Альянсом своїх східних кордонів та потребу розташування там військових бригад, що може бути достатнім, аби запобігти швидкому захопленню цих країн росією [Shlapak & Johnson, 2016].

Бухарестську дев'ятку офіційно започатковано за результатами міні-саміту країн східних кордонів НАТО в Бухаресті (4 листопада 2015 року) за участі президентів Польщі, Румунії, Болгарії, Естонії, Литви, Латвії, Словаччини, Угорщини, а також президента Палати депутатів Чеської Республіки Я. Гамачека і заступника Генерального секретаря НАТО О. Вершбою [Pawłowski, 2020:18]. Ключовою темою саміту стала архітектура європейської безпеки в регіоні ЦСС та її еволюція. Зустріч країн східного флангу НАТО в Бухаресті завершилася прийняттям спільної декларації

[Joint Declaration on “Allied Solidarity and Shared Responsibility”, 2018], яка зафіксувала готовність до подальшої співпраці на засадах єдності та солідарності, констатувала необхідність посилення військової присутності НАТО в регіоні ЦСС та адаптації Альянсу до сучасних викликів безпеки та загроз зі Сходу [Pawłowski, 2020:18].

Отож, “Бухарестська дев'ятка” – це напівформальна інституційна платформа, метою якої є координація дій дев'яти держав-членів Альянсу, розташованих у Балто-Чорноморському регіоні (БЧР). Цей формат сьогодні є своєрідним інструментом “звіряння” позицій держав БЧР, зокрема з питань оборони та безпеки. За критерієм географічної приналежності до складу “Бухарестської дев'ятки” входять три групи держав. Перша група репрезентована країнами Балтії (Естонія, Латвія, Литва), друга – країнами Вишеградської четвірки (Польща, Словаччина, Угорщина, Чехія), а третя представлена країнами Чорного моря, а саме Болгарією та Румунією [Сучасний стан і перспективи розвитку й трансформації Північноатлантичного Альянсу, 2021].

Бухарестська дев'ятка (Б9) має змогу сприяти розвитку співробітництва на основі спільних традицій, історично сформованої системи взаємних контактів, культурної та духовної спадщини [Calmels, 2019]. Відтак, співпраця в межах Б9 обумовлена колективним минулим, адже “трагічна” сторінка в історії країн відіграла роль каталізатора співробітництва між колишніми республіками “соціалістичного табору” та радянськими республіками, які приблизно одночасно набули членства в НАТО та Європейському Союзі [Calmels, 2019].

Водночас, безпека країн східних членів НАТО дедалі частіше піддається провокаційними діями російської федерації, тому цей регіон є центром особливої уваги Альянсу. Справді, потенціал Б9 для формування порядку денного НАТО є значимим, оскільки більшість країн ініціативи демонструють відверту прихильність до спільної оборони, беручи зобов'язання щодо збільшення витрат на оборону та інвестування в нові можливості. Одночасно Б9 зіштовхнувся з певними обмеженнями своєї ефективності, що пояснюється різним сприйняттям загроз державами-учасницями, нерівномірними зобов'язаннями в посиленні національного оборонного потенціалу, потенційною нестабільністю національних планів модернізації та трансформації військ. Власне, активізація військового та політичного співробітництва в межах Б9 здатна пом'якшити ці проблеми та трансформувати регіональне об'єднання в “справжній голос” східного флангу НАТО [Terlikowski, Józwiak, Ogródnik, Pieńkowski & Raś, 2018].

Країни-учасниці формату Б9 демонструють спільну позицію щодо деструктивних дій російської федерації в регіоні Східної Європи, яка продовжує втілювати імперський план щодо буферизації [Toucas, 2017] політичного простору навколо рф і “втягання” країн Балто-Чорноморського регіону в сферу свого домінуючого впливу [Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України”, 2020]. Також держави Б9 стало підтримують євроатлантичну інтеграцію України та Грузії та поглиблення партнерства для Республіки Молдова [Сучасний стан і перспективи розвитку й трансформації Північноатлантичного Альянсу, 2021].

Ключовими цілями співпраці держав-членів НАТО в рамках ініціативи Бухарестської дев'ятки в регіональному вимірі (регіон ЦСЄ) є: поглиблення діалогу та співпраці для безпеки східних кордонів НАТО, а також посилення значимості цих країн на рівні Альянсу; забезпечення стабільності та безпеки регіону ЦСЄ в умовах збройного конфлікту в Україні та послідовного політичного і військового тиску з боку російської федерації; розширення потенціалу й механізмів стримування та оборони НАТО в регіоні у межах відповідальності Альянсу (“Від Балтійського моря до Чорного моря”), що забезпечується через ефективну та регіонально орієнтовану структуру командування НАТО, посилення та постійну присутність сил Альянсу на східних кордонах організації, а також підрозділів з країн поза регіоном, розвиток військового співробітництва країн Б9 (підвищення оперативної готовності, спроможності та сумісності збройних сил членів Б9, проведення спільних військових навчань, співробітництво в оборонній галузі тощо); розширення цивільної та військової інфраструктури в регіоні ЦСЄ (модернізація автомобільної та залізничної інфраструктури, необхідної для розміщення та швидкого транспортування сил Альянсу між Балтійським і Чорним морями); збільшення військових витрат та модернізація збройних сил країн Б9 [Pawłowski, 2020:17].

В євроатлантичному вимірі цілі співробітництва в Бухарестському форматі полягають у тому, щоб:

- 1) спрямовувати дебати між союзниками в напрямі сучасних викликів і загроз міжнародній безпеці;
- 2) ефективно проводити адаптацію НАТО до нових викликів і загроз міжнародній безпеці в регіональному (європейському) та глобальному аспектах;
- 3) зміцнювати єдність та солідарність країн НАТО (у контексті 360-градусного підходу [360° – NATO: Mobilization on all Fronts, 2017]), де пріоритетом вважається й оборона східних кордонів Альянсу;
- 4) посилювати трансатлантичні зв'язки через політичну

та військову присутність США в забезпеченні елементів архітектури європейської безпеки країн ЦСЄ [Pawłowski, 2020:18-19].

Отже, ініціатива Б9 є неформальною платформою для поглибленого політичного діалогу та консультацій на регіональному рівні. Систематично проводяться зустрічі представників країн Б9 на різних рівнях: зустрічі президентів, консультації міністрів закордонних справ, засідання міністрів оборони, парламентські саміти, консультації радників з національної безпеки, зустрічі голів оборонних комітетів парламентів країн Б9. Двосторонні зустрічі також проводяться шляхом багатосторонніх переговорів Б9 [Pawłowski, 2020:23-24]. З моменту заснування Б9 до 2021 р. включно відбулося дев'ять зустрічей у Бухарестському форматі: чотири з них на найвищому рівні (глави держав та урядів), три у форматі Міністрів закордонних справ і дві – на рівні Глав оборонних відомств Б9 [Герасимчук, 2019]. Зокрема, на останньому саміті Б9, що відбувся 10 травня 2021 році в Бухаресті, ключовими темами обговорення стали: агресія росії, яка прослідковується в стягуванні військ до українського кордону; акції саботажу на території держав-членів НАТО; провокації в Чорному морі; засудження дій Кремля в Чехії; підтримка курсу Грузії, України та Молдови на вступ до НАТО [Бухарестська дев'ятка на саміті обговорила російську агресію 2021]. Так, у резолюції за результатами саміту в Бухаресті 2021 р. держави-члени Альянсу узгодили консолідований подвійний підхід (dual-track) щодо рф, суть якого полягає в поєднанні стримування агресивних дій Кремля і відкритості до діалогу з ним. Відтак, сьогодні прослідковується сталість і солідарність країн Б9 щодо нарощення національних оборонних витрат [The Military Balance, 2021].

У своїй діяльності Б9 уже досягла позитивних результатів, головню йдеться про: демонстрацію єдності та солідарності країн Б9; активізацію регіонального політичного та військового співробітництва в межах НАТО; збільшення витрати на оборону та модернізацію збройних сил країн Б9; створення формату багатостороннього діалогу між країнами східних кордонів НАТО; посилення значимості «нових» членів Альянсу в процесі обговорення регіональної та європейської безпеки, а також напрямків подальшої співпраці в сфері безпеки та оборони на рівні НАТО та ЄС; зміцнення трансатлантичного зв'язку між США та країнами Б9; модернізацію, посилення обороноздатності та потенціалу стримування Альянсу, його адаптації до нових викликів та загроз [Pawłowski, 2020:25-26].

Натомість, з-поміж основних викликів у співпраці між країнами у форматі “Бухарестської дев'ятки”

треба виокремити такі: 1) “розмиванням” єдності євроатлантичної спільноти через наявність інших центрів впливу в НАТО, наприклад, Німеччини та Франції, що посилює вразливість Організації; 2) відсутність інституційної форми співпраці, що робить Б9 здебільшого форумом для дискусій; 3) різні мотиви дій для підвищення військового потенціалу на східних кордонах НАТО (лише окремі члени Б9 посідають провідні позиції в Альянсі з погляду військових витрат та фінансування оборони); 4) стримане ставлення щодо політики рф в регіоні ЦСЄ: ті країни Б9, які не мають спільного кордону з росією, не вбачають реальної військової загрози в політиці рф, а радше джерело серйозних невійськових попереджень, наприклад, у кіберпросторі (Чеська Республіка); 5) сприйняття ініціативи як способу регіоналізації (“розпаду”) НАТО, хоча країни Б9 перманентно підкреслюють, що їхні зусилля спрямовані на консолідацію Альянсу в умовах гібридних викликів та загроз регіональній та європейській безпеці; 6) вразливість до політичних змін у державах-членах Альянсу, що може призвести до послаблення співпраці у рамках формату Б9; 7) недостатня упізнаваність Б9; 8) посилення військової активності Росії в безпосередній близькості від країн Б9, яка трактує зусилля Альянсу зі зміцнення східних кордонів як ворожі дії; 9) позиція окремих західних держав-членів НАТО щодо Б9 як проамериканського проекту, що загрожує єдності ЄС; 10) розбудова оборонної спроможності Альянсу та стримувальних дій на його східних кордонах є незавершеним процесом, яке потребує подальшої участі [Pawłowski, 2020:30-32].

Систематична співпраця країн східного безпекового поясу Альянсу актуалізує консолідацію позицій держав “нової Європи” на протиположних позиціях окремих держав “старої Європи”, налаштованих на обмеження впливу США в європейському регіоні та сприяє створенню союзних горизонтальних механізмів стримування з метою запобігання ескалації асиметричних конфліктів [Banasiak, 2021]. Формат Б9 створює умови для тіснішої кооперації між країнами східного кордону НАТО, генерує спільний підхід щодо розв’язання проблем регіональної та євроатлантичної безпеки і популяризує таке бачення на рівні НАТО. Також це є своєрідний засіб для “посилення голосу” країн Б9 під час союзницького діалогу в межах Альянсу у протидії сучасним викликам і загрозам міжнародній безпеці, і гарантування безпеки держав Центральної Європи. Цілком очевидно, що Б9 сприятиме процесу зміцнення потенціалу оборони та стримування Альянсу як на регіональному (східному векторі НАТО), так і євроатлантичному напрямках.

Більше того, ефективна співпраця країн ЦСЄ у форматі Б9 може сприяти так званому “демонстраційному ефекту інтеграції”, мотивуючи та стимулюючи інші країни, такі як Молдова, Грузія та Україна до співпраці в рамках розширеного формату Бухареста. А це, у свою чергу, звизить “сіру зону” регіональної безпеки, що посилить безпеку та стабільність регіону ЦСЄ загалом.

Варто розглянути можливість налагодження діалогу з очільниками держав-учасниць формату “Бухарест 9” щодо приєднання України до цієї ініціативи у форматі “Бухарест 9 + 1”. Це посилить не лише міжнародний імідж України, але й позиції держави на регіональному рівні та слугуватиме механізмом протидії російській загрози. Власне, з’ясування особливостей співпраці України з державами Б9 у регіональних форматах та в рамках НАТО є перспективним напрямом для подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

Сучасний стан і перспективи розвитку й трансформації Північноатлантичного Альянсу. (2021). *Національний інститут стратегічних досліджень. Центр зовнішньополітичних досліджень*, 20. Отримано з <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/nato.pdf>.

Бухарестська дев’ятка на саміті обговорила російську агресію. (2021). – *Слово і діло*. Отримано з <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/10/novyna/svit/buxarestska-devyatka-samiti-obhovoryla-rosijsku-ahresiyu>.

Герасимчук, С. (2019). Бухарест 9: у пошуках співпраці на східному фланзі НАТО? *Київ: Українська пристрасть*. Отримано з <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/15574.pdf>.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України”: Указ Президента України № 392/2020 від 14.09.2020 р. Отримано з <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

360° – NATO: Mobilization on all Fronts / ed. by Sabine Lösing (2017). *Information on Politics and Society. MEP, 12*, 6-15. Отримано з <https://www.dielinkeuropa.eu/kontext/controllers/document.php/678.e/1/f6f6.ac.pdf>.

Banasiak, M. (2021). Bucharest Nine in the process of strategic deterrence on NATO’s eastern flank. *The Copernicus Journal of Political Studies, 1*, 27–53. Отримано з www.apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/CJPS. <http://dx.doi.org/10.12775/CJPS.2021.002/>.

Calmels, C. (2019). “NATO Enlargement to the East: Bucharest Nine as a Game-Changer within the Alliance” presented at the NATO: Past and Present, *King’s college*. Отримано з <https://spire.sciencespo.fr/notice/2441/678kia9i63943989fk4pgn1ahr>.

Joint Declaration on “Allied Solidarity and Shared Responsibility”, November 2015 Bucharest. (2018). Отримано з <https://www.lrp.lt/data/public/uploads/2015/11/jointdeclaration.pdf>.

NATO-2030.United for a new era. (2020). *Analyses and recommendations of the reflection Group Appointed by the NATO Secretary General*. Отримано з https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf.

Pawłowski, K. (2020). Bukareszteńska Dziewiątka: współpraca państw wschodniej flanki NATO. *Instytut Europy Środkowej. Policy Papers, № 4*.

Shlapak, D. A. & Johnson, M. (2016). *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank: Wargaming the Defense of the Baltics*. Santa Monica: RAND Corporation. Отримано з https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html <https://doi.org/10.7249/RR1253>.

Terlikowski, M., Józwiak, V., Ogrodnik, Ł., Pieńkowski, J. & Raś, K. (2018). The Bucharest 9: Delivering on the Promise to Become the Voice of the Eastern Flank. *PISM Policy Paper, 4(164)*. Отримано з <http://www.pism.pl/Publications/PISM-PolicyPaper-no-164>.

The Military Balance – 2021: Annual Assessment. *International Institute for Strategic Studies*. Отримано з <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance>.

Toucas, B. (2017). Russia's Design in The Black Sea: Extending the Buffer Zone. *Center for Strategic and International Studies*. Отримано з <https://www.csis.org/analysis/russias-design-black-sea-extending-buffer-zone>.

REFERENCES

360°–NATO: Mobilization on all Fronts / ed. by Sabine Lösing (2017). *Information on Politics and Society. MEP, № 12*, 6–15. Retrieved from <https://www.dielinkeuropa.eu/kontext/controllers/document.php/678.e/1/f6f6.ac.pdf>.

Banasik, M. (2021). Bucharest Nine in the process of strategic deterrence on NATO's eastern flank. *The Copernicus Journal of Political Studies, No. 1*, 27–53. Retrieved from www.apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/CJPS. <http://dx.doi.org/10.12775/CJPS.2021.002/>.

Calmels, C. (2019). “NATO Enlargement to the East: Bucharest Nine as a Game-Changer within the Alliance” presented at the NATO: Past and Present, *King's college*. Retrieved from <https://spire.sciencespo.fr/notice/2441/678kia9i63943989fk4pgn1ahr>.

Current state and prospects for development and transformation of the North Atlantic Alliance. [In Ukrainian]. (2021). *National Institute for Strategic Studies. Center for*

Foreign Policy Studies, 20. Retrieved from <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/nato.pdf>.

Herasyimchuk, S. (2019). Bucharest Nine: Looking for Cooperation on NATO's Eastern Flank? [In Ukrainian]. *Kyiv: Ukrainian Prism*. Retrieved from: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/15574.pdf>.

Joint Declaration on “Allied Solidarity and Shared Responsibility”, November 2015 Bucharest. (2018). Retrieved from: <https://www.lrp.lt/data/public/uploads/2015/11/jointdeclaration.pdf>.

NATO-2030.United for a new era. (2020). *Analyses and recommendations of the reflection Group Appointed by the NATO Secretary General*. Retrieved from: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf.

On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 “On the National Security Strategy of Ukraine”: Decree of the President of Ukraine №392 / 2020 of 14.09.2020. [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

Pawłowski, K. (2020). Bukareszteńska Dziewiątka: współpraca państw wschodniej flanki NATO. *Instytut Europy Środkowej, Policy Papers, № 4*, 38.

Shlapak, D. A. & Johnson, M. (2016). *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank: Wargaming the Defense of the Baltics*. Santa Monica: RAND Corporation. Retrieved from https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html <https://doi.org/10.7249/RR1253>.

Terlikowski, M., Józwiak, V., Ogrodnik, Ł., Pieńkowski, J. & Raś, K. (2018). The Bucharest 9: Delivering on the Promise to Become the Voice of the Eastern Flank. *PISM Policy Paper, 4(164)*. Retrieved from <http://www.pism.pl/Publications/PISM-PolicyPaper-no-164>.

The Bucharest Nine discussed Russian aggression at the summit. [In Ukrainian]. (2021). – Slovo i Dilo. Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/10/novyna/svit/buxarestska-devyatka-samiti-obhovoryla-rosijsku-ahresiyu>.

The Military Balance – 2021 : Annual Assessment. *International Institute for Strategic Studies*. Retrieved from <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance>.

Toucas, B. (2017). Russia's Design in The Black Sea: Extending the Buffer Zone. *Center for Strategic and International Studies*. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/russias-design-black-sea-extending-buffer-zone>.